

จุดอ่อนของผู้นำพลเรือนและพลังที่แท้จริงของคณะรัฐประหาร

เป็นที่น่าเสียดายว่า บุคคลชั้นนำของนักการเมืองพลเรือนที่ได้เคยร่วมมทมาด้วยกันระหว่าง สงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เกิดความขัดแย้งอันนำไปสู่การแตกแยกทางการเมืองอย่างรุนแรง ทำให้ การเมืองในช่วงหลังสงครามเป็นไปอย่างสับสนไม่เคยมีมาก่อน มีการยุบงใสรายปายสี่แบบสภา โคลนเข้าหากัน โดยไม่คำนึงถึงจริยธรรมและศีลธรรม ดังเช่น กรณีสวรภคทรชาลที่ ๘ บรรยากาศ ทางการเมืองจึงอยู่ในสภาพสับสนวุ่นวาย นายทวี บุณยเกตุได้กล่าวว่า พรรคฝ่ายค้านในสมัยนั้นคือพรรค ประชาธิปไตยไทยนโยบายค้านเพื่อค้าน (opposition for the sake of opposition) การ แยกแยกในหมู่นักการเมืองพลเรือนนอกจากจะเป็นการทำลายความเข้มแข็งของกลุ่มพลเรือนด้วยกันเอง แล้ว ยังเป็นการทำให้ประชาชนพากันเอือมระอาเสื่อมศรัทธาพฤติกรรมการปฏิบัติตัวของนักการเมือง พลเรือนอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้กลุ่มทหารบกผู้ยึดทำรัฐประหารมองเห็นความสำเร็จง่ายเข้า นั้นคือ หากยึดอำนาจได้แล้ว การรักษาไว้ซึ่งอำนาจนั้นก็จะเป็นไปโดยไม่ต้องวิตกกังวลมากนัก เพราะ อาจแสวงหานักการเมืองกลุ่มตรงข้ามรัฐบาลเก่ามาเป็นรัฐบาลรับหน้าไปก่อนโดยไม่ยาก ประเด็นแห่ง การแตกแยกของผู้นำพล เรือนคนสำคัญมีดังนี้

ระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช

๑. ขณะที่ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ใ้รับคำสั่งให้ไปเป็น ทูตประจำประเทศสหรัฐอเมริกาโดยที่ไม่รู้ตัวมาก่อน จึงมีความสงสัยแปลกใจ มารู้อะภายหลังสงคราม เลิกว่า เป็นเพราะนายปรีดี พนมยงค์ไม่ต้องการให้ตนเองมีอิทธิพลต่อนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ การเมือง เพราะมีชื่อเสียงในการสอนเป็นที่นิยมในหมู่นักศึกษา

คำสัมภาษณ์ของนายทวี บุณยเกตุ, Jayanta Kumar Ray, op. cit., p. 118.

^๒ Ibid., p. 119

^๓ คำสัมภาษณ์ของ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช , Jayanta Kumar Ray, ibid., p. 148

ดูเหมือนว่าอังกฤษเองก็มีส่วนช่วยให้เกิดการขัดแย้งนี้ซึ่งอาจเข้ากับหลัก "แบ่งแยกและปกครอง" (divide and rule) ที่อังกฤษใช้ในการปกครองอาณานิคมก็เป็นได้ ดังที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้เขียนไว้ว่า

"เนื่องจากการติดต่อกันระหว่างอังกฤษกับชาวเขมรใหญ่ที่จะต้องติดใจกันบ่อย ๆ ดังกล่าวมา ในชั้นหลังอังกฤษจึงใช้วิธีเจรจายานทางผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งทำให้เกิดความเห็นแตกแยกกันขึ้นระหว่างผู้สำเร็จราชการฯ และชาวเขาในฐานะเป็นหัวหน้ารัฐบาลของรับผิดโดยตรงในผลของการเจรจา"

การขัดแย้งในประเด็นดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงขึ้นจนถึงกับ "หม่อมเสนีย์เคยบ่นให้เพื่อนฝูงฟังว่า ระหว่างที่เป็นนายกรัฐมนตรีเจรจากับความเมื่องกับฝรั่งนั้น ท่านถูกฝรั่งหักหน้า และถูกลูกสมุนท่านทำข้างหักหลัง"

ฉะนั้น ไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่า หลังจากเกิดรัฐประหาร ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชจึงโจมตีรัฐบาลชุกกอน ๆ สมัยนายปรีดี พนมยงค์ยิ่งเรื่องอำนาจอย่างรุนแรงแตกหักกันไปเลย ดังนี้คือ

"เหตุการณ์ในเมืองไทยภายใต้อำนาจอิทธิพลของท่านปรีดี ก็ได้เป็นมาอย่างประหลาด เช่น ในเวลาที่อิทธิพลคอมมิวนิสต์กำลังแผ่เข้าไปในประเทศกรีซ เป็นผลให้พระเจ้าแผ่นดินกรีซของสิ้นพระชนม์ลงโดยอาการลึกลับนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลของไทยก็สิ้นพระชนม์ลงโดยอาการลึกลับเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ในระหว่างที่ท่านปรีดีครองตำแหน่งนายกรัฐมนตรีรับผิดชอบในกิจการฝ่ายสำนักพระราชวังตั้งแต่นั้นมา เหตุการณ์ทางการเมืองในเมืองไทยก็ได้ผันแปรไปในทางรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ มีการจับกุมและสังหารบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฝ่ายค้านรัฐบาล รวมตลอดทั้งสมาชิกวุฒิสภาฝ่ายค้าน และมีการเลือกตั้งชนิดที่ท่านตั้งเอาตามใจชอบ ในราวปลายเดือนตุลาคมนี้เอง คุณณาการปฏิวัติไม่กี่วัน มีชาวแพอยู่ในวงการเมืองว่า นายเตียงศิริพันธ์ สาบสูญคนภักดีของท่านปรีดีอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้นจะตั้งพรรคการเมืองมหาชนรัฐขึ้นในเมืองไทย ท่านปรีดีเอง เมื่อไปยุโรปในเวลาที่ไกล ๆ ก็บ่น โทษเจรจากับผู้แทน

• เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖
๒ "เบื้องหลังประวัติศาสตร์", เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓

ฝรั่งเศสถึงปัญหาที่จะรวบรวมประมุขต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเป็นสนธิรัฐ ครั้นเกิดการปฏิวัติ วันที่ ๕ พฤศจิกายนนั้น เจาหนานที่ทหารอาจว่าใครคนพบโครงการสถาปนามหาชนรัฐ ซึ่งมีรายนามบุคคลสำคัญในวงการ เมือง เกียวของอยู่เป็นอันมาก แลว่าท่านปรีดีก็หลบหนีไปสิงคโปร์พร้อมกับ วัชรชัย ผู้ที่ทางการต้องการตัวฐานของสงสัยว่าเป็นผู้ปลงพระชนม์ในหลวง"

ระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับ นายควง อภัยวงศ์

๑. นายควง อภัยวงศ์ ไม่พอใจที่นายปรีดี พนมยงค์สนับสนุนให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชเป็น นายกรัฐมนตรีหลังสงคราม นายควงเห็นว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชไม่รู้เรื่องความเป็นไปของการ เมืองภายในประเทศ เพราะไปเป็นทูตอยู่สหรัฐอเมริกาเสียหลายปี (๑๙๓๙ - ๑๙๔๕)

๒. ข้อขัดแย้งที่สำคัญที่สุดก็คือ นายปรีดี พนมยงค์สนับสนุนให้นายคิเรก ชัยนามเป็นนายกรัฐมนตรีหลังจากที่ได้มีการ เลือกตั้งอันเนื่องมาจากรัฐบาลคณะ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชยุบสภา นายควง อภัยวงศ์ซึ่งเป็นคู่แข่งจึงเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ไม่สนับสนุนคนต่อไปแล้วเหมือนเช่นก่อนตอนล้มรัฐบาล ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยนายควงได้เล่าว่า

"เมื่อคุณเสเนีย์ ปราโมชได้พ้นตำแหน่ง เอกอัครราชทูตกรุงวอชิงตันหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็ได้มาเป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากนายทวี บุณยเกตุ และเมื่อได้จัดการทำสัญญาสงบศึกกับฝ่าย อังกฤษ อเมริกา เรียบร้อยแล้ว ก็ได้ยุบสภาผู้แทนราษฎรใหม่มีการ เลือกตั้งกันใหม่ ในขณะนั้น หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) กับพวกมีความปรารถนาจะให้นายคิเรก ชัยนามขึ้นเป็น นายกรัฐมนตรี แต่เมื่อถึงคราวเลือกนายกในสภาฯ เขา คะแนมเสียงของสมาชิกทั้งประเภท ๑ และประเภท ๒ ส่วนใหญ่มาได้เลือกเขาเป็นนายก ซึ่งยังความไม่พอใจแก่นายปรีดีและพวกเป็นอย่างมาก แทนนายปรีดีก็มีใครแสดงออกมานอกหนา"

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘

^๒ คำสัมภาษณ์ของนายทวี บุณยเกตุ, Jayanta Kumar Ray, op. cit., p. 114

^๓ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันตรีควง อภัยวงศ์, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, ๒๕๑๑), หน้า ๘๑

ต่อมาเมื่อมีการรวมพรรคก้าวหน้า นำโดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชกับพรรคประชาธิปัตย์
ซึ่งมีนายโชติ คุ่มพจน์ เป็นผู้นำ มาเป็นพรรคประชาธิปัตย์ นายควง อภัยวงศ์ได้รับการสนับสนุนให้เป็น
หัวหน้าพรรค จึงได้ทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านรัฐบาลอย่างเต็มที่

ควงเทศน์ เมื่อคณะทหารทำรัฐประหารสำเร็จ จึงสามารถขอร้องให้นายควง อภัยวงศ์รับ
จัดตั้งรัฐบาลโดยไม่ยากนัก ดังนี้

"เมื่อตอนที่เกิดรัฐประหารรัฐบาลหลวงชารงนาวาสวัสดิ์นั้น ผมก็ไม่ได้เกี่ยวข้อง ครั้นเขา
มาเชิญใหม่เป็นนายก ก็ไขว่ถามจะไม่รู้อะไรจะเอาผมไปเป็นทั้งรมทให้เขา แต่ผมก็จำเป็นต้อง
รับ ก่อนจะรับเราก็ได้ประชุมปรึกษาหารือกันที่บ้านผมตั้งที่ ๒ ที่ ๓ มีหลายคนเห็นว่าไม่ควรรับ
ผมก็ขี้ใจใหญ่คิดว่าเราไม่รับก็จะเกิดเรื่องใหญ่ เพราะฝ่ายหลวงประดิษฐา และฝ่ายหลวงพิบูลลา
ทางก็มีลูกศิษย์ลูกหาที่กันอยู่มากด้วยกัน ถึงเขาจะเคยเป็นเพื่อนกัน แต่เรื่องระหวางลูกศิษย์ต่อ
ลูกศิษย์เราก็จะพลอยลำบากไปควง เอาเถอะเราจะช่วยเขาไปขวางกลางทางให้แล้วกัน
ตกลงพวกผู้ใหญ่ ๆ ก็เห็นควงกับผม เพราะฉะนั้น จึงว่าผมรับเป็นนายกครั้งนั้น ไม่ใช่จะรับ
โดยไม่รู้อะไรว่าเขาจะเอามือเราเป็นการชั่วคราว"

นอกจากการแตกแยกระหว่างผู้นำคนสำคัญฝ่ายพลเรือนแล้ว จุดอ่อนอีกประการหนึ่งก็คือ
ผู้นำพลเรือนไม่สามารถใช้ "โอกาส" แสดงให้ประชาชนได้เห็นความแตกต่างระหว่างการปกครองโดย
พลเรือนกับการปกครองโดยทหาร กล่าวคือ ในช่วงระยะเวลาที่นับแต่การลาออกของรัฐบาลคณะจอมพล
แปลก พิบูลสงครามปลายปี ๒๔๘๙ จนถึงปี ๒๔๙๐ นับเป็นช่วงที่กลุ่มทหารหมกอำนาจอกลง กลุ่มพลเรือน
ได้มี "โอกาส" เข้ามาจัดตั้งรัฐบาลแทนที่ และการที่รัฐบาลพลเรือนเข้า-ออกตามวิถีทางรัฐสภาที่ยัง
ทำให้รัฐบาลพลเรือนอยู่ในฐานะชอบธรรม (legitimacy) อย่างเต็มที่ แต่รัฐบาลพลเรือนที่มีโอกาส
เข้ามาบริหารประเทศไม่ได้สร้างความประทับใจ หรือสร้างภาพพจน์ในสายตาประชาชนในฐานะเป็น
รัฐบาลที่เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ (effectiveness) เท่าที่ควร แน่ละเป็นที่ยอมรับกันว่าหลัง
สงคราม รัฐบาลของทุกประเทศย่อมเผชิญกับภาวะปัญหาต่าง ๆ อันเนื่องมาจากผลของสงคราม การ

ควง อภัยวงศ์, "ชีวิตของข้าพเจ้า" ปรากฏา ณ. หอประชุมคุรุสภา วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๖,
เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๕

บูรณะประเทศให้กลับคืนสู่สภาพปกติไม่อาจเห็นผลทันตา ย่อมอาศัยเวลาอยู่บ้าง อาจเป็นโชคร้ายของ
 รัฐบาลพลเรือนก็ได้ที่มี "โอกาส" เป็นรัฐบาลผิดจังหวะเวลา แต่ก็ไม่มีทางเลือก และสืบเนื่องมาจาก
 การแตกแยกของผู้นำพลเรือน ยังผลให้ในช่วงเวลาอันสั้นนี้เองมีรัฐบาลผิดเปลี่ยนกันเข้า-ออกถึง ๒
 ชุด เฉลี่ยแล้วรัฐบาลแต่ละชุดมีอายุเพียง ๕ เดือนเศษ ทำให้การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้บรรลุผลตาม
 เป้าหมายนโยบายที่วางไว้เป็นไปได้ยากขึ้น เพราะขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน รัฐบาลพล-
 เรือนชุดท้ายซึ่งมีพลเรือตรีดิวิชัย ชำรงนาวาสวัสดิ์ ได้รับความไว้วางใจอย่างหนัก เกี่ยวกับหย่อนสมรรถภาพ
 ในการบริหารงาน และนับเป็นครั้งแรกที่นักการเมืองพลเรือนได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรวิพากษ์วิจารณ์
 กล่าวหาในทำนอง "ส.ส.กินจอบ กินเสียม" ประชาชนจึงรู้สึกเบื่อหน่ายเสื่อมความนิยมรัฐบาลพลเรือน
 เพราะเมื่อชาติประสพวิกฤตจะมีผลไปถึงการสูญเสียความชอบธรรมในการเป็นรัฐบาลอีกด้วย เมื่อเกิด
 รัฐประหารประชาชนจึงไม่ได้ตั้งข้อรังเกียจการ เข้ามามีอำนาจของทหาร เหมือนเมื่อครั้งจอมพลแปลก
 พิบูลสงครามเรืองอำนาจ คณะรัฐประหารจึงไม่ต้องพะวงว่าฉีกปฏิญญาต่อต้านจากประชาชน ตรงกัน
 ข้ามกลับมีความรู้สึกในทางบวก (positive) ผู้นำในการทำรัฐประหารจึงกล่าวว่า "ขณะที่คณะ
 รัฐประหารออกคำสั่งแถลงการณ์ฉบับที่ ๒ ก็มีประชาชนมาประชุมที่ท้องสนามหลวงร้องไชโยเสียงระเบ็ง
 แข็งแข็งเต็มสนามหลวงขอให้คณะรัฐประหารจงเจริญ"

ผู้เขียนมีความเห็นว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นช่วงที่ฝ่ายทหารหมดอำนาจทางการเมืองลง
 นับเป็นโอกาสอันดีในการที่จะเสริมสร้างกระบวนการประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง หากนักการเมืองพลเรือน
 ในขณะนั้นได้หยุดคิดหันมาร่วมแรงร่วมใจกันสร้างสรรพลังประชาชนให้แข็งแกร่งเป็นรากฐานรองรับประ-
 ชาธิปไตย อาทิเช่น การจัดองค์กรพรรคการเมืองให้เป็นระบบแบบแผนมีระเบียบวินัย สนับสนุนให้มี
 การรวมกลุ่มผลประโยชน์ให้เกิดกลุ่มหลากหลายทางการเมือง เพื่อให้มีศูนย์กลางอำนาจหลาย ๆ แห่ง
 เสริมสร้างความสำนึกทางการเมือง ให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชน ตลอดจนการปฏิรูปการ
 ปกครองท้องถิ่นให้ประชาชนเขารวมปกครองตนเองอย่างแท้จริง ฯลฯ พลังต่าง ๆ เหล่านี้หากได้รับการ
 การพัฒนาแล้วก็จะทำให้การปฏิวัติรัฐประหาร เกิดยากขึ้น ดังเช่น กรณีทหารฝรั่งเศสแสดงที่ท้าวว่าจะยึด

๑ จอมพลผิน ชุณหะวัณ, เรื่องเดิม, หน้า ๘๗

อำนาจจากรัฐบาลเคอโกลด์ในปี ๑๙๕๕ ต้องล้มเลิกความคิดนั้นไป เพราะ "ประชาชนเกือบทั้งประเทศ
ได้แสดงการเตรียมพร้อมที่จะต่อต้านการบีบบังคับอำนาจของกองทัพอย่างเต็มที่ ผลจากท่าทีของประชาชน
ดังกล่าว ทำให้กลุ่มกองทัพของฝรั่งเศสในแอลจีเรียเกิดลังเล ไม่กล้าลงมือ และสุดท้ายต้องยอมจำนน
ต่อรัฐบาลโดยไม่มีเงื่อนไขการสู้รบแต่ประการใด"^๑

จุดอ่อนของรัฐบาลพลเรือนปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดที่สุด เมื่อคณะรัฐประหารสามารถบังคับ
ให้รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ลาออกอย่างง่ายคาภายใน ๒๔ ชั่วโมง ในฐานะที่เป็นรัฐบาลที่ชอบ
ธรรมทั้งทางการ เมืองและกฎหมาย "นายควงจึงปรึกษากับคณะรัฐมนตรีบางคน กับผู้คุมกำลังฝ่ายทหาร
เรือและฝ่ายทหารอากาศว่า ควรจะคิดประการใด ฝ่ายที่ผู้คุมกำลังทั้งสองทัพต่างก็บอกว่าไม่อยากจะ
เกี่ยวในเรื่องนี้ นอกจาก พ.ท.อ.บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุขผู้เดียว ที่บอกว่ามีกำลังตำรวจประมาณ ๔๐๐
คนเต็มพร้อมที่จะรับคำสั่ง เมื่อการณเป็นเช่นนี้ นายควงก็ตกลงใจที่จะกราบถวายบังคมลาออก^๒ แสดง
ให้เห็นว่าผู้นำพลเรือนที่จัดตั้งรัฐบาลตามวิถีทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหาได้มีอำนาจบังคับ
บัญชากำลังทหารแต่อย่างใดไม่ เหมือนกับว่ากองทัพเป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้รัฐบาล และหากผู้คุมกำลัง
ทัพไม่ยอมรับนับถือผู้นำพลเรือน รัฐบาลพลเรือนก็อยู่ได้ยาก และการที่รัฐบาลที่มีเสียงข้างมากในสภา
ผู้แทนซึ่งมาจากการเลือกตั้งสด ๆ ร้อนเพียง ๒ เดือนเศษ ที่เรียกว่า "นั่งเก้าอี้กันยังไม่ทันร้อน" ต้อง
ลาออกอย่างง่ายคาแบบนี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของผู้นำพลเรือนที่ไม่ได้ทำให้การเลือก
ตั้งมีความสำคัญในฐานะเป็นการใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน การเลือกตั้งทั้ง ๒ ครั้งที่ผ่านมาจึงเป็น
แต่เพียงเครื่องรับรองฐานะผู้ปกครองประเทศมิให้ใครชื่อว่า "เผด็จการ" เท่านั้น ประชาชนจึงไม่มี
ปฏิกริยาต่อต้านการถูกบังคับให้ออกของรัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์แต่อย่างใด

^๑ ชวิศ มกรพงศ์, "อนาคตของประเทศกำลังพัฒนา" ใน อมร รัชชาติย์ และ ชิตติยา กรรณสูตร
(เรียบเรียง), ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ, (พิมพ์ครั้งที่ ๒ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์, ๒๕๑๕), หน้า ๔๘๔

^๒ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี ควง อภัยวงศ์, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์,
๒๕๑๑), หน้า ๙๐

เมื่อคณะรัฐประหารรัฐก่อนของผู้นำพลเรือน และใกล้ชิดเข้าเป็นรัฐบาลเสียเองแล้ว คณะรัฐประหารก็ยังคงอยู่ด้วยความหวาดระแวง เพราะลักษณะการเข้ามาเป็นรัฐบาลไม่ชอบด้วยวิถีทางรัฐธรรมนูญ ผู้ที่ต้องการช่วงชิงอำนาจจากคณะรัฐประหารจึงมีข้ออ้างได้เป็นอย่างดี แต่ในระยะเริ่มต้น คณะรัฐประหารยังไม่ทราบพลังที่แท้จริงของตน เพราะไม่อาจประเมินได้ถูกว่าตนเองมีกำลังเข้มแข็งแค่ไหน พอที่จะรับมือฝ่ายต่อต้านได้มากน้อยเพียงใด จนกระทั่งได้เกิดการต่อต้านครั้งสำคัญถึง ๓ ครั้ง ซึ่งนับเป็นช่วงเวลาที่มีการกบฏจลาจลมากที่สุด คณะรัฐประหารจึงได้พบพลังที่แท้จริงของตนดังต่อไปนี้

ครั้งที่ ๑ กบฏเสนาธิการ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๑ บุคคลสำคัญในฝ่ายกบฏได้แก่

- พลตรีสมบุญรณ์ ธีรานุชิต
 - พลตรีเนตร เขมะโยธิน
 - พันเอกสมบุญรณ์ สุนทรเขต
 - พันเอกกิติ ทัตตานนท์
 - พันโทไสว ทัตตานนท์
 - พันโทไพยม จุฬานนท์
 - พันโทประสพ ฐิติวร
 - พันโทสิงห์ชัย เมนะสุต
 - พันตรีประจวบ ภูมิวิวัฒน์
 - พันตรีสามารถ วายะวานนท์
 - ร้อยเอกหิรัญ สมักรเสวี
 - ร้อยเอกสุรพันธ์ ชีตาวานนท์
 - ร้อยโทบุญช่วย ศรีทองเกิด
- ฯลฯ

นายทหาร เหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่กรมเสนาธิการ จึงมีชื่อเรียกกบฏครั้งนี้ว่า กบฏเสนาธิการ พวกกบฏยังไม่ทันลงมือตามกำหนดไว้ วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๔๙๑ แต่ถูกจับกุมเสียก่อนในคืนวันที่ ๑ ตุลาคม ภายในกรมเสนาธิการ กระทรวงกลาโหม พวกกบฏได้ให้เหตุผลในการคิดกบฏในครั้งนั้นว่า มีจุดมุ่ง

หมายเพื่อต้องการปรับปรุงความเสื่อมโทรมในกองทัพบก นายทวี บุณยเกตุเห็นว่า หลังจากคณะ
รัฐประหารบังคับให้รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ลาออกไป ก็ได้นายพล ๒ คน พันเอก ๑ คน มาขอ
พบสนทนาด้วย หนึ่งในสามก็คือ พลตรีเนตร ชะมะโยธิน หัวข้อสำคัญในการสนทนามีดังนี้

๑. วงการทหารบกยุ่งเหยิง อย่างเช่น พลโทกาจ กาจสงคราม ชักคนที่มีความสามารถออก
ทำให้เกิดการขวัญเสีย ใค้ตำแหน่งทางทหารเพราะการเมืองจากพันเอกเป็นพลโท มาตรฐานทางทหาร
จึงตกต่ำ สมรรถภาพของกองทัพบกเสื่อมโทรม ที่เป็นดังนี้ก็เพราะทหารเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองทำ
ให้กองทัพบกยากที่จะได้รับการปรับปรุง ฉะนั้น ทหารจึงควรมุ่งทำหน้าที่ทางทหารแต่อย่างเดียว

๒. ปัญหาการครองชีพสูงและปัญหาการคอร์รัปชั่น

๓. นายทหารทั้งสามได้หยั่งท่าทีนายทวี บุณยเกตุในการ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายทวีแบ่งรับ
แบ่งสู่ว่าอยู่ที่เสี่ยงในรัฐสภาจะสนับสนุนหรือไม่

นับว่ากบฏ เสนาธิการ เป็นปฏิบัติการที่เกิดจากฝ่ายทหารบกด้วยกันเอง โดยนายทหารบกกลุ่มหนึ่ง
ซึ่งไม่ได้อยู่ในคณะรัฐประหารมีความไม่พอใจสภาพของกองทัพบกในขณะนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการ
การเลื่อนยศเลื่อนตำแหน่งทางทหาร เป็นไปเพื่อตอบแทนผู้เข้าร่วมรัฐประหาร

ครั้งที่ ๒ กบฏวังหลวง ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒

กบฏวังหลวง เป็นความพยายามกบฏขึ้นสู่อำนาจของกลุ่มการเมืองที่นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้นำ
กลุ่มการเมืองนี้ได้สูญเสียอำนาจนับแต่เกิดรัฐประหาร ฝ่ายกบฏได้ประกาศจัดตั้งรัฐบาลทางวิทยุกระจาย
เสียง ดังนี้

รัฐบาลของฝ่ายกบฏ

- ๑. นายคิเรก ชัยนาม
- ๒. นายคิเรก ชัยนาม

- นายกรัฐมนตรี
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง
- ประเทศ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- การคลัง

๓. พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ

(ผู้บัญชาการกองพลนาวิกโยธิน)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๔. นายทวี บุญยเกตุ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

คานการคุมกำลังของฝ่ายกบฏ

๑. พลเรือโท หลวงสินธุสงครามชัย

(ผู้บัญชาการทหารเรือ)

เป็นแม่ทัพใหญ่

๒. พลตรีสมบุญ ณ ราชสีมา

เป็นรองแม่ทัพใหญ่

๓. พลตรีเทร เขมะโยธิน

เป็นผู้บัญชาการทหารบก

๔. พลเรือตรี หลวงสังวรบุษ

เป็นอธิบดีกรมตำรวจ และเป็นผู้รักษา

ความสงบทั่วประเทศ

๕. นายพันตำรวจเอกบรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข

เป็นผู้บังคับการตำรวจสันติบาล

ฝ่ายกบฏสังปลก

๑. พลโทผิน ชูณหะวัณ

ผู้บัญชาการทหารบก

๒. พลโทกาจ กาจสงคราม

รองผู้บัญชาการทหารบก

๓. นายพลตำรวจโท หลวงชาติกระการโกศล

อธิบดีกรมตำรวจ

๔. นายพลตำรวจตรีเฒ่า ภิรมยานนท์

รองอธิบดีกรมตำรวจ

๕. นายพันตำรวจโทละม้าย อุทยานานนท์

ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล

จากคำสารภาพของนายประสิทธิ์ ดุสิตานนท์ ต่อเจ้าหน้าที่รัฐบาล แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติการของฝ่ายกบฏไค้ดังนี้

"ผมรับหน้าที่มาโดยติดต่อกับเนื่อง สุขพุด จักกำลังคนและอาวุธ นายเนื่องติดต่อกับบรรดาเพื่อนฝูงที่เคยปฏิบัติการครั้งเสรีไทย นายเนื่องทำงานกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ผมไปพบนายทวี ๒ - ๓ ครั้ง ขณะนั้นนายปรีคือผู้ทะเล นายทวีเป็นคนไปบอก วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ นายทวีเดินทางกลับกรุงเทพฯ บอกผมว่าจะทำการปฏิวัติวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ให้ไปพร้อมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เวลา ๑๘ น. ผมตรงไปที่นั่นตาม

นายเนื่องไปเอาของที่บริษัทเคเอาไปพร้อมพระภิกษุในวัดในวันที ๒๖ กุมภาพันธ์ นอกจากนั้นภรรยา
 คุยกันประมาณ ๔๐ คน มีอาวูขเป็นหลายอย่างมีคาโบน ทอมสัน เวลา ๑๔.๓๐ น. นายปรีดี
 ร.อ. วัชรชัย มุ่งรถยนต์เข้ามาในบริเวณมหาวิทยาลัย เวลาที่มีคนชุมนุมอยู่ประมาณ ๒๐ คน
 นายปรีดีเป็นผู้สั่งการ และบอกกับผมว่าจะทำการปฏิบัติเพื่อจะไชรัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ ให้ชวยกัน
 พรอมเพรียง ให้อยู่ในบังคับบัญชาของ ร.อ. วัชรชัย และ ร.อ. วัชรชัยได้นำพวก ๒๐ คน
 ขึ้นรถยนต์ไปทำการยึดพระบรมมหาราชวัง เมื่อประมาณ ๒๐.๐๐ น.

นายปรีดีกับผมอยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัย นายปรีดีให้ผมจัดหาอาหารดูแลเลี้ยงบรรดาผู้ที่มาทำ
 การ หลังจากนั้นประมาณ ๒๔ น.เศษ นายปรีดีกับพวกที่เหลืออยู่จึงไคไปสมทบกับ ร.อ. วัชรชัย
 เป็นผู้อำนวยความสะดวก ผมไปควย ไคทำการต่อสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐบาล การต่อสู้ ๆ ไค ไค ไค ไค
 หลบหนีออกมาจากคานหลังพระบรมมหาราชวัง"

ขณะที่เกิดกบฏกำลังส่วนหนึ่งของฝ่ายทหารเรือไคเข้ามายึดพื้นที่บางสวนในกรุงเทพฯ โดย
 กองพลนาวิกโยธินแห่งกองทัพเรือ ภายใต้การบังคับบัญชาของพลเรือตรีทหาร ขำหิรัญ ผู้บัญชาการมณฑล
 ทหารเรือที่ ๒ (ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราก) ไคเคลื่อนเข้าสู่อู่กรุงเทพฯ ยึดแนวคานไคตรงแตรราช-
 ประสงค์คิงคลองเตยในคืนวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ตรงกำลังประจัญหน้ากับแนวกำลังของทหารบก และมี
 การยิงตอบโต้ระหว่างฝ่ายทหารบกกับฝ่ายทหารเรือ จนกระทั่งเหตุการณ์จลาจลในพระบรมมหาราชวัง
 ไคยุติลง หลังจากนั้นในวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๔๗๒ ก็มีคำสั่งให้ายนายพลเรือตรีทหาร ขำหิรัญไปรับ
 ราชการในตำแหน่งสำรองราชการ กรมเสนาธิการ กองทัพเรือ^๒

พลเรือตรีทหาร ขำหิรัญ ไคกล่าวถึงบทบาทของทหารเรือในการกบฏครั้งนั้นไว้ดังนี้^๓

^๑ ไทยนอย (นามแฝง), จดจล ๒๔๗๒ (พิมพ์ครั้งที่ ๒, พระนคร : โอเคียนส์ไคร์, ๒๔๗๒),
 หน้า ๒๐๖ - ๒๐๘

^๒ ไทยนอย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๗

^๓ พลเรือตรีทหาร ขำหิรัญ, "แคคุณหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ)" อนุสรณ์ในงานพระราช
 ทานเพลิงศพพลเรือตรีหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ) ๒๗ ธันวาคม ๒๔๖๖, หน้า (๓๔)

"ภายหลังที่รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ถูกคณะรัฐประหารบีบบังคับให้จำต้องลาออกแล้ว พวกทหารเรือส่วนมากไม่เชื่อถือในรัฐบาลที่เข้ามาแทนที่ ขบวนการเสรีไทยบางส่วนหันเข้ามากระชับเกลียวสัมพันธ์กับทหารเรือในสนิท คุณหลวง (พลเรือตรีสังวร สุวรรณหัตถ์ - ผู้เขียน) จึงอยู่ในฐานะเป็นศูนย์ประสานงาน เหตุการณ์เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ อุบัติขึ้น ความเคียดเคี้ยวจริงใจของคุณหลวงผลักดันให้แสดงตัวชัดถึงความจงรักภักดีต่อทหารเรืออย่างบริสุทธิ์ใจ เป็นที่น่าเสียดาย ทนกลับถูกมองดูไปเสียในทางตรงข้าม ความไม่จริงใจถึงเลของกำลังฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลพาไปสู่ความล้มเหลว ทหารเรือยอมรับคำประนีประนอมควยความเขลาพาให้เกิดความวิบัติทั้งทหารเรือและพวกเสรีไทยบางส่วน"

หลังจากเกิดกบฏวังหลวง รัฐบาลของคณะรัฐประหารได้ทำการกวาดล้างนักการเมืองกลุ่มสมัยสมุณายปรีดี พนมยงค์อย่างเหี้ยมขาดคนคิดถอนรากถอนโคน เป็นเหตุให้กลุ่มการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ไม่สามารถมีบทบาททางการเมืองได้อีกต่อไป นักการเมืองที่เสียชีวิตได้แก่

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๔๙๒ นายทองเปลว ชลภูมิ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายฉวีล อุดม นายจำลอง ดาวเรือง ถูกยิงตายขณะอยู่บนรถของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งกำลังนำผู้ต้องหาทั้ง ๔ ไปฝากขังที่สถานีตำรวจบางเขน เจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างว่ามีคนร้ายมาแย่งชิงผู้ต้องหา

วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๙๒ นายทวี ตะเวทิกุล ถูกเจ้าหน้าที่ยิงตายขณะที่กำลังหลบหนีที่จังหวัดสมุทรสงคราม

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๔๙๕ นายเตียง ศิริขันธ์ นายชาญ บุญนาค และผู้ติดตามอีก ๓ คน ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจู่โจมไปฆ่า แล้วนำไปเผาทำลายหลักฐานที่ป่าจังหวัดกาญจนบุรี

ครั้งที่ ๓ กบฏแมนฮัตตัน ๒๕ มิถุนายน ๒๔๙๔

หลังจากเกิดรัฐประหาร คณะรัฐประหารมีที่ท้าวว่าจะเข้าครอบครองอำนาจทางการเมืองไว้แต่ฝ่ายเดียว จึงเกิดความไม่พอใจในหมู่ทหารเรือ เพราะรู้สึกว่าคุณถูกลดอำนาจที่เคยมีมาแต่เดิม กบฏแมนฮัตตันจึงเป็นความพยายามครั้งสุดท้ายของฝ่ายทหารเรือในการเข้ามาคานอำนาจทางการเมือง กลุ่มทหารบก ซึ่งทหารเรือได้แสดงบทบาทเช่นว่านี้มาตลอดนับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ กล่าวคือ

องค์ประกอบภายในคณะราษฎรแบ่งออกเป็น ๓ ฝ่ายด้วยกันคือ ฝ่ายทหารบก ฝ่ายทหารเรือ และฝ่ายพลเรือน ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น ฝ่ายทหารเรือได้ร่วมมืออย่างแข็งขันแสดงออกถึงน้ำใจ (spirit) อันเด็ดเดี่ยว โดยได้มาถึงบริเวณลานพระบรมรูปทรงม้าเป็นหน่วยแรก กล่าวคือ ขบวนการของฝ่ายทหารบกมาถึงเวลา ๐๖.๐๕ น. กลางเวลาที่นัดไว้กับ น.ศ. หลวงสินธุสงครามชัย ๕ นาที "หลวงสินธุฯ" พร้อมคณะนายทหารเรือมีจำนวนพลทหารประมาณร้อยคนได้มารออยู่ตั้งแต่ก่อน ๐๖.๐๐ น. คงจะเป็นเวลานานแสนนานสำหรับหลวงสินธุฯ นานถึงกับเขาเริ่มหมดหวัง และคิดว่าไม่พบอะไรแน่ พอเห็นคนขบวนการเดิน เขาก็โล่งใจและสั่งทหารขยายแถวปิดถนนราชดำเนินซึ่งมุ่งตรงมาถนนหน้าพระลาน" นับว่าฝ่ายทหารเรือได้สร้างความเชื่อถือตั้งแต่เริ่มต้น และโดยเหตุที่ทั้ง ๓ ฝ่ายได้ร่วมมือกันในการโค่นล้มซึ่งอำนาจปกครองประเทศในนามคณะราษฎรนี้เอง จึงทำให้แต่ละฝ่ายถือว่าตนมีส่วนแบ่งซึ่งอำนาจนั้น (shares of power) การเมืองภายในคณะราษฎรจึงแบ่งออกเป็น ๓ ฝ่ายในลักษณะกันทำกันอยู่มิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป ฝ่ายทหารบกไม่อาจรวมอำนาจไว้อย่างเต็มที่ แม้ว่าผู้นำคณะรัฐบาลจะมาจากฝ่ายทหารบก คือ พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาและจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ทั้งนี้ก็เพราะฝ่ายพลเรือนหันมาอิงกำลังฝ่ายทหารเรือเพื่อคุ้ยอำนาจฝ่ายทหารบก ดังที่พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ บรรยายว่า

"สถานะทางการเมือง ความเห็นไม่ลงรอยกันในคณะราษฎรกลับกำเริบขึ้นในระหว่างคุณหลวงพิบูลสงครามผู้นำฝ่ายทหารบกอันเป็นกลุ่มกำลังทางอำนาจ กับคุณหลวงประดิษฐมนูธรรมผู้นำฝ่ายพลเรือนอันเป็นกลุ่มกำลังทางปัญญา ทางฝ่ายพลเรือนมีความหวาดระแวงเกรงว่าทหารจะใช้อำนาจเผด็จการ ความรู้สึกนึกคิดทำนองนี้ฝังอยู่ในใจเป็นทุนประเดิมมาแต่แรกหลังวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ โดยลำคัม ก็เพ่งมองความเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารบกกว่าใจที่เจืออภยากติ

^๑ นวนิติ เศรษฐบุตร, ชาตวิทย เกษตรศิริ, บันทึกพระยาทรงสุรเดช, (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๑๔), หน้า ๕๐ - ๕๑

^๒ พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ, "แด่คุณหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ)", เรื่องเดิม, หน้า (๒๔)

พอดีกับท่าทีของคุณหลวงพิบูลสงครามอันมีเงาของคุณหลวงอัครเดชจรดแผงอยู่ ชวนให้เกิดความรู้สึก
ไม่ชอบมาพากล คุณหลวงประคินฐมนุชรรมจำต้องหันมาเกาะทหารเรือ"

บทบาทของฝ่ายทหารเรือในการคานอำนาจฝ่ายทหารบกปรากฏให้เห็นเด่นชัดในระยะปลาย
สงครามโลกครั้งที่ ๒ เหตุการณ์ครั้งสำคัญ ๆ ได้แก่

ครั้งแรก

"เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยืนโผล่ออกจากตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรี โดยทบทวนไม่ถึงวาระคณะผู้สำเร็จราชการจะสั่งอนุมัติการลาออกของท่าน พระองค์
เจ้าอาทิศยาฯ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการถูกคุกคามจากนายทหารใกล้ชิดจอมพลฯ จึงพร้อมด้วย
หม่อมกอบแก้ว ชายา มาขอลี้ภัยที่ทำเนียบฯ ทางวังบูรพาภิธาน ข้าพเจ้าได้ขอรองให้เพื่อนทหารเรือ
โดยเฉพาะคุณหลวงนาวาวชิรุณหิศ เรือยามฝั่งมาจอดหน้าทำเนียบเพื่อช่วยอารักขา และคุณสังวรกับ
เพื่อนทหารเรือใกล้ชิดสนุนให้คณะผู้สำเร็จราชการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ต้องเกรงการคุกคามใด ๆ"

พลเรือตรีสังวร สุวรรณฉวีพ ได้บรรยายเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า

"คงจะเป็นคราวเคราะห์ของนายพิบูลสงครามกำลังแรง เราได้ฟังข่าวว่าท่านมีแต่เรื่อง
ระหองระแหงในหมู่บริวารของท่าน ถึงกับท่านยืนโผล่ออกแล้วก็ไม่ออกคืนโปลา เรืองในสมาชิก
ฝ่ายค้านที่คอยจ้องอยู่แล้วเอาเป็นเรื่องตกในสภา หลวงประคินฐมนุชหาย เวลานั้นพระองค์อาทิศยา
ผู้สำเร็จฯ รวมตัวอยู่กับหลวงประคินฐมนุช นายควงเป็นตัวยืนโรงร่วมกับนายทวี บุณยเกตุในคณะรัฐมนตรี
หลวงนาวาทำหน้าที่ป้องกันความปลอดภัยให้แก่ผู้สำเร็จฯ แล้วตามเราไปนั่งจ้องอยู่กองเรือรบ นี้
มันยังงั้นกัน เราไม่ได้ไปติดต่อกับท่านพิบูลสงครามมานานแล้ว ก็ต้องฟังกันในคานที่ใกล้เคียง
เสียงพวกทหารเรือบอกว่าจะมอดเดนนานคห้วพวกทหารเรือมาก แล้วประณามทหารเรือทางวิทยุ
กระจายเสียงเป็นเชิงกระทบกระเทียบในทำนอง เรืองจุ่นสามก๊ก คุณทหารคุณนาวาวิโยชินจ้องดูปุณ
อยู่ปากน้ำ และดูมากถูกหาวาจ้องจอมพล เราถูกแต่งตั้งไปเป็นผู้บังคับการมณฑลทหารเรือสี่ที่
ในที่สุดก็ถูกจอมพลจ้องตัวเหมือนกัน"

๑ ปรีดี พนมยงค์, "ระดึกถึงคุณหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณฉวีพ)" เรื่องเดิม, หน้า ๑๐

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗

ครึ่งที่สอง

เมื่อนายควง อภัยวงศ์ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังจากที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ลาออกไป รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายทหารเรือเป็นอย่างดี ในจำนวนคณะรัฐมนตรี ๒๓ คน มีรัฐมนตรีที่มาจากฝ่ายทหารเรือถึง ๕ คน ซึ่งนับว่ามากกว่าทุกชุด ดังนี้

๑. พลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และ
	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
๒. พลเรือตรีผัน นาวาวิจิตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๓. นาวาเอกบุญ ศุภชลาศัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๔. นาวาเอกทหาร ขำหิรัญ	รัฐมนตรี
๕. นาวาเอกชลิต กุลกำมัชร	รัฐมนตรี

นาวาเอกทหาร ขำหิรัญ ยังทำหน้าที่นายทหารติดต่อกับด้วย โดยมีพลเรือตรีสังวร สุวรรณดิษฐ์ เป็นสารวัตรใหญ่ทหาร

แม้ว่าจอมพลแปลก พิบูลสงครามจะได้ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ก็ยังมีตำแหน่งทางทหารอยู่ คือผู้บัญชาการทหารสูงสุด ยังความลำบากใจแก่นายควง อภัยวงศ์ในการบริหารประเทศ เพราะหวาค ระวางวาจอมพล ป. พิบูลสงครามอาจใช้กำลังทหารยึดอำนาจคืน รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์จึง ตัดสินใจออกคำสั่งปลดจอมพล ป. พิบูลสงครามออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ให้มาอยู่ใน ตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน เมื่อตกลงปัญหาเรื่องนี้เป็นที่เรียบร้อยโดยหาทางออกที่ดีที่สุดแล้ว ทางฝ่ายกองทัพเรือก็สั่งการเตรียมพร้อม ตัวนายกรัฐมนตรีและแม่ทัพใหญ่ของกองทัพไปนอนที่กองทัพเรือ นายควงได้เดาว่า "ในคืนวันที่ประกาศนั้น เราจะต้องเตรียมพร้อมสำหรับรับเหตุการณ์ทุกอย่างที่อาจเกิดขึ้นได้ ทางทหารเรือเขาขอให้ผมไปนอนที่กองทัพเรือ ก็นอนบนโต๊ะทำงานของผู้บัญชาการทหารเรือ โดยไม่มีเตียง เวลานั้นก็ผมไม่ใช้คนอ่อนตัวอะไร พอตื่นเช้าก็รู้สึกปวดเมื่อยไปทั้งตัว นี่แหละสภาพการ

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรีควง อภัยวงศ์, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, ๒๕๑๑),

เป็นนายของยม" ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ฝ่ายทหารเรือพร้อมที่จะรับมือเหตุการณ์ใด ๆ อันจะเกิดจากฝ่ายทหารบกซึ่งหนุนจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

ครั้งที่สาม

ฝ่ายทหารเรือได้เข้าร่วมและสนับสนุนงานของขบวนการเสรีไทย ดังที่พลเรือตรีทหาร ขำหิรัญ ไทกลาดังวา

"งานเสรีไทย ภายใต้การนำของคุณหลวงประดิษฐมนูธรรมขยายวงกว้างขึ้น มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการร่วมมือจากทหารเรือโดยใกล้ชิด ข้าพเจ้าได้รับคำทูลทวง จึงให้ขอคิดไปว่าตนเองไม่อยู่ในฐานะ ไทซึ่งแนะนำพิจารณาเห็นว่าผู้ที่จะรับสนองปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับคุณหลวง (พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ - ยูเซียน) ต่อมามีคำสั่งกระทรวงกลาโหมให้คุณหลวงนาวาวิจิตร (พลเรือตรีณ นาวาวิจิตร - ยูเซียน) กับคุณหลวงกลับเขาประจำการ คุณหลวงนาวาวิจิตรกลับคืนสู่ฐานะเดิมเป็นมบังคับการกองเรือรบ คุณหลวงดำรงตำแหน่งสารวัตรใหญ่ทหาร ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับงานเสรีไทยโดยทั่วไป"

พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ไททำหน้าที่เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยสายตะวันออก^๓ นาวาเอกบุญ ฤชลาศัย เป็นหัวหน้าอาสาพลเรือน

เมื่อเกิดรัฐประหาร ฝ่ายทหารเรือได้ช่วยเหลือในการหลบหนีของผู้นำในคณะรัฐบาลเก่า อาทิ เช่น นายปรีดี พนมยงค์ พลเรือตรีดิวิทย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ โดยให้เข้าพักพิงอยู่ในห้องพระโรงพระราชวังเดิม ชนมูรี ซึ่งเป็นที่ทำการกองทัพเรือ และได้จัดเรือคุ้มกันเดินทางไปพำนักอยู่ที่สถานีทหารเรือสัตหีบ เขตทหารเรือจึงได้กลายเป็นที่ลี้ภัยของนักการเมือง โดยที่คณะรัฐประหารไม่กล้าเข้ามาค้นหา

^๑ นายควง อภัยวงศ์, "ชีวิตของข้าพเจ้า" เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๑
^๒ พลเรือตรีทหาร ขำหิรัญ, เรื่องเดิม, หน้า (๓๑)
^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า (๕)
^๔ พูนศักดิ์ ศักดานุวัฒน์, ขบวนการเสรีไทย (พระนคร : สำนักพิมพ์บุญรอดสาส์น, ๒๕๑๖), หน้า ๑๖๘

บุคคลที่ต้องการ เพราะยังเกรงอกเกรงใจฝ่ายทหารเรืออยู่ พลเรือตรีวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์
อดีตนายกรัฐมนตรีเล่าว่า "ข้าพเจ้าก็ได้ไปพักอาศัยอยู่กับกองพันนาวิกโยธินทหารเรือที่สัททีบเป็นเวลา
หลายเดือน ในระหว่างนั้นได้เดินทางไปพบหรือพักแรมอยู่กับพลเรือตรีสังวร ซึ่งบังคับบัญชาทหารหน่วย
หนึ่งที่ตั้งกายประจำอยู่บนเนินที่วัดเขา จังหวัดชลบุรีบ่อยครั้ง จนกระทั่งข้าพเจ้าได้เดินทางไปพักผ่อน
ยังประเทศจีนแผ่นดินใหญ่และฮ่องกง..."

นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสและผู้ที่ตกงานได้มาพำนักอยู่ที่สถานทูตทหารเรือสัททีบระยะหนึ่ง
จนกระทั่ง

"เมื่อท่านปรีดีฯ ได้รับแจ้งให้ทราบจากผู้บัญชาการทหารเรือถึงเรื่องที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม
หัวหน้าผู้แท้จริงของคณะรัฐประหารมีหนังสือขอตัวท่านดังกล่าวแล้ว ท่านได้พิจารณาเห็นว่า ถ้าหากท่าน
ยังขึ้นพำนักอยู่ ณ สถานทูตทหารเรือสัททีบต่อไป ก็ย่อมจะทำความอึดอัดใจให้กับผู้บัญชาการทหารเรือ
และทำให้รัฐบาลของคณะรัฐประหารมองกองทัพเรือด้วยสายตาที่ไม่เป็นมิตร ไหน ๆ ก็ไม่มีข้อยูติจาก
การปรึกษาหารือในหมู่มิตรและสาธุศิษย์แล้วว่าจะไม่ทอดทิ้งท่านคณะรัฐประหารในขณะนี้ ท่านจึงได้ตัดสินใจ
ที่จะเดินทางออกนอกประเทศในทันที แล้วท่านก็ได้แจ้งความตัดสินใจให้ผู้บัญชาการทหารเรือทราบใน
ตอนบ่ายของวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน คือภายหลังจากที่ได้รับทราบเรื่องราวจากผู้บัญชาการทหารเรือไม่กี่
ชั่วโมง"

จากการกระทำของฝ่ายทหารเรือดังกล่าวทำให้คณะรัฐประหารเริ่มหวาดระแวงพฤติกรรม
ของฝ่ายทหารเรือ และต่อมาเมื่อเกิดกบฏวังหลวงทหารเรือบางส่วนได้ให้การช่วยเหลือสนับสนุนฝ่าย
กบฏ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้เขียนไว้ว่า

^๑ พลเรือตรีวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์, "พลเรือตรีสังวร สุวรรณฉวี" อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเรือตรีหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณฉวี) ๒๗ ธันวาคม ๒๕๑๖, หน้า (๒๒)

^๒ สุพจน์ คานตระกูล, เมื่อรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์ล้มล้างรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ (พระชนก : ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๒๘

^๓ ปรีดี พนมยงค์ "ระลึกถึงนาวาตรีมนัส จารุภา ร.น." ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนาวาตรีมนัส จารุภา, ๒๕๑๗, หน้า (๓)

"เมื่อขบวนการ ๒๖ กุมภาพันธ์ของพ่ายแพ้แล้ว ข้าพเจ้ากับเพื่อนในขบวนการนั้นได้อพยพจาก
กำแพงพระราชวังคานริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้รับความช่วยเหลือจากพลเรือโทพัน นาวาวุฒิจิตร ที่จัด
เรือนศบรทุกเพื่อนในขบวนการข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังฟากธนบุรีโดยปลอดภัย ส่วนข้าพเจ้า
กับเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิ์ เวชโคอาศัยอยู่ที่กองบังคับการกอง เรือรบจนถึงเวลาประมาณ ๒๒
นาฬิกา เมื่อพลเรือโทพัน นาวาวุฒิจิตร เห็นว่าปลอดภัยพอควรแล้วจึงสั่งให้คุณนัส และเรือเอก
โกวิท หงสเถสนำเรือนต์ไปส่งข้าพเจ้าและเรือเอกวัชรชัยที่ท่าเรือคลองเตย"

เพราะฉะนั้นหลังจากเกิดกบฏวังหลวง สัมพันธภาพระหว่างคณะรัฐประหารกับฝ่ายทหารเรือ
จึงอยู่ในลักษณะไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน "มีการคุมเชิงกันในระหว่างผู้ใหญ่นายกรัฐมนตรีกับผู้ใหญ่
ฝ่ายทหารเรือ ยังผลให้บริเวณกองเรือรบมีการ เตรียมพร้อมอย่างไม่เป็นทางการอยู่ประมาณสาม
เดือน มีการจัดตั้งกำลังหมู่รบจากกำลังทางเรือ ผูกซ้อมทำการรบแบบยกยุดตลอดเวลา" การกระทบ
กระทบ เกิดขึ้นบ่อยครั้งทำให้บรรยากาศที่จังหวัดความตึงเครียดยิ่งขึ้น กล่าวคือ

๑. รัฐบาลเริ่มหวาดระแวงกองทัพเรืออย่างมาก เพราะพลเรือตรี กมลนาวินซึ่งดำรง
ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือในขณะนั้น ส่งวนหาที่อยู่มาก ในการปฏิบัติเพื่อสนองนโยบายต่าง ๆ ของ
รัฐบาล

๒. ทหารเรือถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจยิงถึงแก่ความตายที่คลองเตย ก่อให้เกิดความไม่พอใจเป็น
อย่างยิ่งแก่หน่วยทหารเรือ พลเรือตรี สนิทโสภณ ผู้บังคับกองสัญญาณทหารเรือขณะนั้นได้สั่งให้กำลัง
ทหารเรือกองสัญญาณเขาลอมสถานีตำรวจจตุรมิตร เหตุการณ์ครั้งนั้นถึงแม้จะสงบลงได้เพราะการไกล
เกลี้ยของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็ตามแต่ทำให้สถานการณ์ในขณะนั้นยิ่งเลวลงไปอีก

๓. พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ถูกทำร้ายโดยนายพลเรือตรีผู้หนึ่งในงานเลี้ยงวันเกิด
พลเรือเอก สนิท กมลนาวิน

๑ นัส จารุภา, เมื่อข้าพเจ้าจอมพล, (พระนคร : อนุตถการพิมพ์, ๒๕๐๒), หน้า ๑๓๐ - ๑๓๑

๒ สุภา กาเคอร์, กบฏแมนฮัตตัน, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๔๕

๔. หนังสือฟ้องร้องของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ที่ทำการฟ้องร้องนาวาเอกอานนท์ ปุณศรีภักภา กรณีนหน่วยรักษาการทหารเรืออันเป็นหมุ่รบภายใต้การควบคุมของนาวาเอกอานนท์ ปุณศรีภักภา เกิดกระทบกระทั่งอยู่เสมอกับตำรวจโดยมิได้รับการพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นทหารเรือจากทางฝ่ายทหารเรือ การรักษาการณ์และเตรียมพร้อมของฝ่ายทหารเรือคงมีต่อไป

จึงเห็นได้ชัดแจ่มว่านับแต่รัฐประหาร ฝ่ายทหารเรือไม่ยอมให้รัฐบาลของคณะรัฐประหารเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในกองทัพเรือ ซึ่งปกติต้องอยู่ภายใต้รัฐบาลตามกฎหมาย กองทัพเรือจึงเปรียบเสมือนเขตปลอดคหิพลคณะรัฐประหาร และบางครั้งได้ให้ความช่วยเหลือฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล คณะรัฐประหารเองก็ยังมีควม "เกรง" ฝ่ายทหารเรืออยู่ในที่ จึงไม่กล้าดำเนินการใด ๆ จนกระทั่งฝ่ายทหารเรือได้ก่อการขึ้นเอง จึงได้พิสูจน์กำลังขั้นแตกหัก คณะรัฐประหารจึงสามารถกุมอำนาจทางการเมืองไว้ได้อย่างสิ้นเชิง

ก่อนหน้าที่จะเกิดกบฏแมนฮัตตัน ฝ่ายกบฏไคว่างแมนช่วงชิงอำนาจจากรัฐบาลถึง ๕ ครั้ง เริ่มแต่เดือนตุลาคม ๒๔๙๓ แต่ไม่สบโอกาสเหมาะจึงได้เลื่อนการลงมือกระทำการออกไปทุกครั้ง แสดงความมีการพยายามโค่นล้มรัฐบาลของคณะรัฐประหารอย่างไม่หยุดหย่อน จนกระทั่งวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๙๔ ฝ่ายกบฏจึงตัดสินใจลงมือกระทำการยึดอำนาจ บุคคลสำคัญของฝ่ายกบฏ ได้แก่

๑. พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ นายทหารนอกราชการ อดีตผู้บังคับการกรมนาวิกโยชิน
๒. นาวาเอกอานนท์ ปุณศรีภักภา ผู้บังคับการกองสำรองเรือรบ
๓. นาวาตรีมนัส จารุภา ผู้บังคับการเรือรบหลวงรัตนโกสินทร์
๔. นาวาตรีประกาย พุฒาวิ สังกัดกรมนาวิกโยชิน
๕. นาวาตรีสุภัทร ทัตตยาภรณ์ สังกัดกรมนาวิกโยชิน

นอกจากนี้ยังเป็นนายทหารชั้นผู้น้อย

ฝ่ายกบฏไค้ประกาศจัดตั้งรัฐบาล ดังนี้

ประกาศกองทัพเรือ
เรื่อง แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี

๑. พระสารสาส์นประพันธ์	เป็นนายกรัฐมนตรี
๒. พล ร.ต. ทหาร ขำหิรัญ	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
๓. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๔. พล ร.ต. ชลิต กุลกำมัชร	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๕. พล ท.ชิต มั่นศิลป์ สนิทโยธารักษ์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

และไค้ประกาศแต่งตั้งผู้รักษาพระนครชั่วคราว ไค้แก

๑. พล ท. หลวงวิระโยธา
๒. พล ร.ต. ชลิต กุลกำมัชร
๓. พล ท. กาจ กาจสงคราม
๔. พล อ.ท. หลวงเทวฤทธิพิณเล็ก
๕. พล ร.ต. ทหาร ขำหิรัญ
๖. น.อ. อานนท์ บุณศิริภาภา

ฝ่ายกบฏไค้ออกประกาศปลดบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล ดังนี้

ประกาศคณะราษฎร

เรื่องปลดข้าราชการออกจากประจำการ ให้ข้าราชการผู้นั้นมาขอไปน้อออกจากราชการ

๑. พล อ. เฝิน ชูณหะวัณ
๒. พล อ.อ. พัน รณนภากาศ ฤทธิราชินี

๓. พล.ต.อ. หลวงชาติตระการโกศล

๔. พล.ท. สฤษดิ์ ชนระวัชต์

๕. พล.ต.ท. เผ่า ศรียานนท์

นอกจากราชการไม่มีเบี้ยหวัดบำนาญ

เนื่องจากผูกเอกราชเป็นเพียงทหารเรือบางส่วน และคิดว่าเมื่อเกิดการสู้รบขึ้นแล้ว นายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่คงจะเข้าช่วยเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นจริง ๆ กองทัพเรือขาดความพร้อมเพรียง ทำนอง "คอกประตูกันละคน ม้ามันไม่พร้อมกัน" ตรงกันข้ามฝ่ายรัฐบาลกลับได้กำลังประสานงานทั้งตำรวจ กองทัพบก และกองทัพอากาศ สามารถปราบปรามฝ่ายกบฏอย่างราบคาบ ผลของการกบฏครั้งนี้ นับได้ว่าทำความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในกองทัพเรือ นายทหารเรือถูกสั่งปลดประจำการประมาณ ๗๐ นายนับแต่ผู้บัญชาการทหารเรือคือ พลเรือเอกสินธุ์ กมสวานิน กองทัพเรือถูกลดอำนาจและขนาดของกองทัพลง โดยเฉพาะในเขตพระนครธนบุรีอันเป็นศูนย์กลางของการบริหารกองทัพเรือไม่มีอหิพลอยู่เลย รัฐบาลสามารถเข้าควบคุมกองทัพเรือไว้ในอำนาจอย่างเด็ดขาด ไม่ต้องหวาดระแวงการคานอำนาจจากกองทัพเรืออีกต่อไป ฝ่ายทหารเรือจึงหมดอำนาจทางการเมืองตั้งแต่นั้นมา

สรุปได้ว่ากาการต่อต้านคณะรัฐประหารทั้ง ๓ ครั้ง มีที่มาต่างกันด้วยกัน คือ

ครั้งที่ ๑ เกิดจากวงการกองทัพบกด้วยกัน

ครั้งที่ ๒ เกิดจากฝ่ายที่สูญเสียอำนาจเพราะคณะรัฐประหาร

ครั้งที่ ๓ เกิดจากฝ่ายที่ถือการคานอำนาจคณะรัฐประหาร

^๑ นาวาตรี มนต์ จารุกา กล่าวกับ พลเรือตรีทหาร ชำหิรัญ, พลเรือตรีทหาร ชำหิรัญ, "นาวาตรี มนต์ จารุกากับข้าพเจ้า" เรื่องเสริม, หน้า ๑๑๗

^๒ สุคา กาเคอร์, เรื่องเสริม, หน้า ๑๔๘

การที่คณะรัฐประหารสามารถปราบปรามฝ่ายต่อต้านได้ราบคาบถึง ๓ ครั้ง ครั้งสุดท้าย
ได้แก่กบฏแมนฮัตตัน ซึ่งนับเป็นการสิ้นสุดของฝ่ายต่อต้าน ทำให้คณะรัฐประหารได้รู้ถึงพลังที่แท้จริง
ของตนควมการพ่ายแพ้ของฝ่ายต่อต้าน และมีความเชื่อมั่นในกำลังอำนาจของตนมากยิ่งขึ้น จึงทำ
รัฐประหารเจียบอีกครั้งหนึ่งในปี ๒๔๙๔ เพื่อสร้างเกราะป้องกันอำนาจ โดยประกาศยกเลิกรัฐ-
ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๔๙๒ ที่ยึดหลักประชาธิปไตยมากที่สุด นำรัฐธรรมนูญแห่งราช
อาณาจักรไทย ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๔๙๕ มาใช้แทนที่ ซึ่งคณะราษฎรเคยใช้ในการรักษาอำนาจ
มาก่อนแล้ว คณะรัฐประหารจึงได้กุมอำนาจปกครองประเทศโดยสิ้นเชิง

০৬৫